

Handreiking Samenwerken met ouders in het voortgezet onderwijs

**‘Het bevorderen van de verbinding tussen
school, ouders en leerling’**

© 2012 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Landelijk steunpunt ZAT

Meer en betere zorg- en advies teams
www.zat.nl infozat@nji.nl (030) 230 64 81

Nederlands
Jeugd
instituut

Auteurs

Chaja Deen

Marjoke Laan

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon 030 - 230 63 44

Website www.nji.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Inleiding	4
1. Het belang van samenwerking met ouders in het VO	4
2. Partnerschap met ouders ingebed in de structuur van de school.....	5
3. Wettelijke verplichtingen en toestemmingsvragen van ouders en/of leerling	7
4. Partnerschap met ouders ingebed in de structuur van de bespreking	8
Bijlage 1. Gewoon opvoeden en de normale problemen.....	12
Bijlage 2. Wie hebben recht op informatie?	13
Bijlage 3. Effectieve zorgroute in het voortgezet onderwijs	15
Bijlage 4. Elf richtlijnen voor het zorgvuldig handelen tijdens ondersteuningstrajecten	16
Het Nederlands Jeugdinstituut.....	19

Inleiding

Om leerlingen optimale ontwikkelingskansen te bieden is samenwerking tussen school en ouders van groot belang. Positief en regelmatig contact tussen school en ouders - een partnerschap - bevordert de ontwikkeling en het leren van jeugdigen. Onder dit partnerschap wordt verstaan: een proces waarin school en ouders er op uit zijn elkaar wederzijds te ondersteunen en waarin ze proberen hun bijdrage aan de ontwikkeling van het kind op elkaar af te stemmen. Met als doel het leren, de motivatie en de ontwikkeling van het kind te bevorderen.

In deze notitie belichten we **dat** samenwerking van de school met ouders van belang is voor alle leerlingen. We beschrijven waarom en op welke momenten partnerschap belangrijk is. Ook op welke momenten in de schoolloopbaan en in het ondersteuningstraject (vanaf signalering tot en met de afsluiting) contactmomenten met ouders noodzakelijk dan wel wettelijk verplicht zijn. Voorts biedt deze publicatie handvatten voor het realiseren van partnerschap met ouders in de structuur van het schoolbeleid en in de structuur van de leerlingbespreking en zorgoverlegmomenten.

1. Het belang van samenwerking met ouders in het VO

In het voortgezet onderwijs verandert de rol en betrokkenheid van de ouders bij het leren en de ontwikkeling van hun kind. De leerling krijgt en neemt een grotere eigen verantwoordelijkheid voor haar/ zijn ontwikkeling. De ouder en de leerling worden steeds meer gelijkwaardige partners in het contact met de school. Vanaf de zestienjarige leeftijd mag de leerling de inhoud en de omvang van het contact richting ouders zelfs meer bepalen. Ouders staan in het voortgezet onderwijs op grotere afstand van de school. Ze komen nog maar af en toe binnen en de contacten met de school zijn veel beperkter en minder vanzelfsprekend dan in het basisonderwijs. Maar ook al ontwikkelen jongeren zich meer en meer zelfstandig, en onder invloed van leeftijdgenoten, toch blijven juist in deze fase ouders belangrijk.

In de leeftijdsfase 12-18 jaar zijn jongeren zeer gevoelig voor de verschillen tussen de leefmilieus op school en thuis. Dat kan tot verwarring, verzet of gedragsproblemen leiden. Dus ook voor het voortgezet onderwijs is het daarom belangrijk om te investeren in een goede samenwerkingsrelatie met de ouders. Dat is nog geen heel gangbare praktijk en ook niet zo eenvoudig, zowel voor de school als voor de ouders. Jongeren willen vaak niet meer dat ouders zich nog met hun leven buiten het gezin bemoeien. Toch kan de pedagogische benadering van de school versterkt worden wanneer de mentor (en docent) de ervaringskennis van ouders over hun kind benut en vanaf de brugklas de ouders positief betreft bij de school(ontwikkeling) van hun kind (zie ook 2.1). Als extra ondersteuning ten behoeve van de ontwikkeling van de leerling dan nodig is, dan is het gezamenlijk optrekken van school en ouders al vanzelfsprekend, wat vaak het effect van de aanpak vergroot.

Scholen, ouders en leerlingen hebben elkaar veel te bieden. Ouders kennen het kind het langst en in sommige opzichten het best. Zij weten vaak goed welke aanpak of benadering wel of niet werkt bij hun kind. Zij hebben door hun houding ten opzichte van de school en het leren veel invloed. Als er extra ondersteuning nodig is, is hun medewerking cruciaal voor het welslagen daarvan. Ook mentoren, docenten en zorgcoördinatoren in een school hebben goed zicht op de ontwikkeling van leerlingen. Zij hebben meer vergelijkingsmateriaal dan ouders. Daardoor kunnen zij mogelijke belemmeringen in de ontwikkeling, in het leren of in het gedrag vroegtijdig signaleren. De school heeft de expertise hoe met die belemmeringen op school kan worden omgegaan. Deze expertise kunnen zij delen met de ouders. Scholen kunnen als het nodig is ook snel externe hulp inschakelen

voor de leerling en/of de ouders of het gezin. In dit kader is er voor alle betrokkenen ter ondersteuning een overzicht van normale problemen bijgevoegd in bijlage 1.

In goed partnerschap zullen scholen hun signalen en voorstellen voor aanpak van meet af aan met de ouders en de leerling moeten delen en ze betrekken bij wat ze waarnemen. Alleen dan krijgen ouders en leerling het gevoel dat de school het beste met hen voor heeft. Verantwoordelijkheid en eigenaarschap van een 'probleem' dragen leerling, ouders en school dan gezamenlijk. Investeren in partnerschap met ouders is daarom een belangrijke opdracht voor alle scholen.

2. Partnerschap met ouders ingebed in de structuur van de school

Algemeen schoolbeleid ten behoeve van partnerschap met ouders

In de onderwijswetgeving is sprake van een informatieplicht naar ouders toe. De school heeft de plicht over de vorderingen van de leerlingen aan hun ouders te rapporteren. Uitgangspunt is dat die verplichting geldt ten opzichte van de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen. Daarbij kunnen zich allerlei uitzonderingen voordoen, zoals bij gescheiden ouders, eenoudergezinnen, overleden ouders, onder toezichtstelling, enzovoort. Informatie hierover is te vinden in bijlage 2.

Met betrekking tot de informatieplicht van scholen zijn twee aspecten van belang:

- Allereerst dient de school in zijn beleid uitgewerkt te hebben dat en hoe er contact met ouders is; informatieoverdracht is daarbij het uitgangspunt. Ouders moeten over dit beleid geïnformeerd worden in de schoolgids.
- Ten tweede dient er in de schoolgids te staan hoe de school contacten met de ouders vorm geeft als aanpassing van het onderwijs aan de 'leermogelijkheden' van hun kind een rol speelt. Ofwel: wanneer extra ondersteuning rond een leerling noodzakelijk is.

De school geeft invulling aan het eerste aspect van de wettelijke informatieplicht met rapportbesprekingen en ouderavonden. Over de inrichting daarvan zegt de wet niets. In een schoolgids dient vervolgens aan ouders uitgelegd te worden hoe de ondersteuning op school werkt. Hoe die geregeld is en hoe daarover met ouders gecommuniceerd wordt, daarover zegt de wet ook niets. De wet beperkt zich dus tot het doen van uitspraken over het informeren van ouders. Misschien is dat ook wel de reden dat veel scholen hun contacten met ouders ook daartoe beperken. Terwijl partnerschap en echte samenwerking met ouders veel verder zou moeten gaan dan informeren. Goed partnerschap tussen school en ouders vraagt om een heldere visie op de plaats van ouders binnen de school en de inrichting van de contacten met ouders. Partnerschap wordt dan een vanzelfsprekend onderdeel van het algemene schoolbeleid.

Partnerschap met ouders in het school- en zorgbeleid

Samenwerking met ouders start op het allereerste moment dat ouders in contact komen met de school. Op open dagen, bij de inschrijving en zeker vanaf het moment dat hun kind daadwerkelijk naar school gaat. Scholen doen er goed aan het contact met ouders onderwerp van gesprek te laten zijn in de schoolleiding en docententeams. Daar zou de visie van de school op de pedagogische benadering, optimale onderwijskansen voor alle leerlingen en de rol van ouders leidraad kunnen zijn voor het plannen van activiteiten die gericht zijn op versterking van de school-thuisrelatie. Het is handig om contactmomenten met ouders structureel op te nemen in de jaarplanning van de school. Hieronder enkele mogelijkheden van oudercontacten op de verschillende niveaus van ondersteuning, de nulde t/m derde lijn.

De nulde lijn: preventief

Naast rapportgesprekken tussen ouders en docent(en) (zgn.10-minutengesprekken) en ouderavonden waarop ouders geïnformeerd worden over schoolactiviteiten kan ook gedacht worden aan:

- Huisbezoek bij nieuwe leerlingen.
Het gaat hier primair om informeel contact, het uitspreken van wederzijdse verwachtingen en inzicht voor de school in de thuissituatie. Uit onderzoek blijken huisbezoeken een positieve bijdrage te leveren aan de ouderbetrokkenheid bij de school en aan een positieve ontwikkeling van het kind. Huisbezoeken blijken bijvoorbeeld de sociale competentie van VMBO-leerlingen te bevorderen. Volgens de ouders werken huisbezoeken preventief op gedragsproblemen. Huisbezoeken kunnen verder een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van het wederzijds vertrouwen. In het voortgezet onderwijs wordt het vaak gezien als niet haalbaar om standaard op huisbezoek te gaan.
- Minimaal drie belafspraken of e-mailcontacten per jaar. Een alternatief op het huisbezoek in de brugklas is om af te spreken dat ouders minimaal drie keer per jaar door de mentor gebeld worden over de stand van zaken en ook een positief bericht over hun kind te horen krijgen. Dat versterkt ook de binding met school en maakt het gemakkelijker om, wanneer er zorgen zijn, gezamenlijk op te trekken. Dit voorkomt ook dat ouders zich overvallen voelen als er op enig moment een belemmering in de ontwikkeling van het kind geconstateerd wordt. Er is dan al een basis van wederzijds vertrouwen gelegd, ouders voelen zich (h)erkend, waardoor er gezamenlijk gezocht kan worden naar een juiste aanpak, zowel op school als thuis.
- Een 'ontwikkelingsgesprek'. In een nieuw schooljaar wordt dan na zes weken standaard een gesprek gevoerd met ouders. Daarin delen zij ervaringen over de ontwikkeling van het kind. De school geeft ouders hiermee het signaal dat zij een belangrijke en serieuze gesprekspartner zijn.
- Vaste rapportbesprekingen waarbij ook de vooraf ouders gehoord zijn. De inbreng van ouders vergroot hun betrokkenheid en geeft school de gelegenheid ouders inzicht te geven in de ontwikkeling van het kind t.o.v. het gemiddelde ontwikkelingsbeeld en de verwachting voor de toekomst.

Bij het ontwikkelen van partnerschap tussen school en ouders mag ook van de ouders het een en ander verwacht worden. Bijvoorbeeld dat zij interesse tonen voor het functioneren van hun kind op school, zoals de vorderingen, eventuele belemmeringen en het beeld dat de mentor/docent heeft van het kind. Dat zij vertrouwen hebben in de deskundigheid en het beoordelingsvermogen van de docent en anderen binnen de school. En dat zij, waar mogelijk, thuis stimulans en voorwaarden bieden die nodig zijn voor hun kind om hun schoolopleiding te volgen. Zoals bijvoorbeeld verzorging, een werkplek om huiswerk te maken, stimuleren om naar school te gaan, enzovoort. De school zal er in sommige situaties aan moeten werken om een dergelijke houding bij ouders te stimuleren of te ondersteunen.

Om de afspraken over de wederzijdse inzet in de samenwerking van school en ouders - en bij oudere leerlingen ook de jongere zelf - te verstevigen, werken sommige scholen met contracten. Deze worden veelal opgesteld bij de inschrijving van de leerling. Daarin is in elk geval ook vastgelegd hoe een regelmatige uitwisseling tussen ouders en docent of mentor over de ontwikkeling van de leerling vorm krijgt. Hiermee laat de school zien dat zij ouders een serieuze en belangrijke gesprekspartner vindt. De school is geïnteresseerd in en houdt rekening met de mening van ouders.

Eerste lijn: bespreking van onderwijsbehoeften

Wanneer er belemmeringen geconstateerd worden in de onderwijsontwikkeling van een leerling en er extra begeleiding nodig is voor de leerling, is het goed om af te wegen wanneer ouders en leerling erbij betrokken moeten worden. Soms is een overleg met de zorgcoördinator of met collega's in een

leerlingbespreking genoeg om als mentor/docent weer verder te kunnen. Soms niet en wordt een leerling ingebracht in het intern zorgoverleg.

Tweede lijn: intern zorgoverleg (IZO)

In dit overleg wordt een leerling ingebracht als de gesignaleerde problemen niet verminderen. Juist dan is het van groot belang dat ouders en leerling betrokken worden. Ouders beschikken als experts over kennis van de gehele context van een leerling: dag-en-nacht, de thuissituatie, de familieachtergrond, de buurt, de geschiedenis vanaf de geboorte, enzovoort. Ouders kennen meestal het beste de kansen en bedreigingen voor hun kind, weten veelal waar hun kind wel of niet wakker van ligt en weten ook of het kind al dan niet graag naar school gaat. Een ouder-kind-relatie is een bijzondere relatie die zich onder andere kenmerkt door een enorme wederzijdse loyaliteit die niet te vergelijken is met een relatie tussen professional en leerling. Aan deze relatie kan veel kennis worden ontleend. Bovendien vormt deze informatie een belangrijke aanvulling op en spiegel voor het beeld dat de school heeft van het kind. Voor sommige door de school gesignaleerde problemen moet de oorzaak immers gezocht worden in de schoolsituatie in plaats van de aanleg van het kind of de opvoedingssituatie thuis.

Derde lijn: zorg- en adviesteam (ZAT)

Er zijn ook situaties waarin ouders een deel vormen van de ontstane probleemsituatie of in elk geval een bijdrage zullen moeten leveren aan de oplossing ervan. Of dat er bij de leerling gedacht wordt aan een ontwikkelingsstoornis. Dan is het prettig dat het overleg met ouders al in gang is gezet. In die zin zijn ouders ook de context-deskundigen bij tests en diagnoses. Een overzichtelijk schema van een effectieve zorgroute in het voortgezet onderwijs is te vinden in bijlage 3.

3. Wettelijke verplichtingen en toestemmingsvragen van ouders en/of leerling

Onderwijskundig rapport en leerling-dossier

In het hele ondersteuningstraject heeft de school de wettelijke verplichting ouders te informeren over de ontwikkeling van hun kind. Wanneer er sprake is van een handelingsplan, dient de school dit door ouders te laten ondertekenen.

In het basisonderwijs is het wettelijk verplicht een onderwijskundig rapport (OKR) op te stellen wanneer een leerling naar het voortgezet onderwijs gaat. De informatie van een OKR bevat onderwijskundige en begeleidingsgegevens die de middelbare school in het leerling-dossier opneemt. De overdracht van het OKR is niet afhankelijk van toestemming van ouders. Ouders moeten door de school worden geïnformeerd over de inhoud van het OKR en hebben recht op correctie van onjuiste informatie. Zij kunnen hun visie aan het rapport laten toevoegen als zij het niet eens zijn met het professionele oordeel van de school. Bij een horizontale overstap van een leerling uit het voortgezet onderwijs is toestemming voor het overdragen van gegevens naar een nieuwe school door de ouders c.q. leerling (16+) altijd nodig. De school bewaart een verklaring van instemming in de administratie van de school. In het voortgezet onderwijs dient de school te kijken naar de leeftijd van de leerling. De volgende wettelijke voorschriften over toestemming spelen een rol.

Toestemming

Er is toestemming van ouders nodig voor bespreking van de leerling met voor de school externe hulpverleners en het inzetten van eventuele hulpverlening. Dan heeft de school namelijk te maken met de Wet op de bescherming Persoonsgegevens en op wetgeving waaraan zorginstellingen, zoals

schoolmaatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, bureau jeugdzorg, leerplicht of de politie gebonden zijn. Meer informatie hierover vindt u in de handreiking over ZAT's en privacy op www.zat.nl.

Het gaat hierbij vaak om preciaire zaken, waarbij de opstelling en aanpak van ouders en de gezinssituatie in het geding kunnen zijn. Dat maakt het des te meer noodzakelijk dat hierover zeer zorgvuldig met ouders gecommuniceerd wordt, waarbij het belang van het kind steeds voorop zal staan en de bindende factor vormt. Een oplossingsgerichte en handelingsgerichte aanpak voorkomt dat ouders zich beschuldigd voelen of de zorg vanuit de school voor hun kind als bemoeizucht ervaren. Ontevredenheid en 'tegenwerking' van ouders in een zorgtraject ontstaan vooral doordat ouders vinden dat ze te weinig of te laat voor extra gesprekken zijn uitgenodigd. Vaak pas na het besluit dat er hulp van buitenaf nodig is. Dit pleit er voor om als school beleid te voeren op de momenten in het ondersteuningstraject waarop in elk geval met ouders overlegd wordt. In het schema in bijlage 3 worden de signaleringslijnen, contacten met ouders en leerling en de lijnen met de verschillende zorgoverleggen in het zorgtraject genoemd.

4. Partnerschap met ouders ingebed in de structuur van de bespreking

Naast een goed algemeen schoolbeleid met betrekking tot het samenwerken met ouders en een structurele plaats van contactmomenten met ouders in het ondersteuningstraject, zijn over de samenwerking in ondersteuningstrajecten een aantal specifieke aanbevelingen te geven of afwegingen te maken. Deze hebben betrekking op de structuur van de zorggesprekken.

Inhoud van de gesprekken met ouders en leerling

Een gesprek voeren over belemmeringen die de school signaleert in de ontwikkeling van de leerling vraagt van de school om van meet af aan uit te gaan van een gezamenlijke verantwoordelijkheid en het samen zoeken naar een beschrijving van de belemmeringen, de hulpvraag en de oplossingen. Het delen van de zorgen met ouders, een echte uitwisseling tot stand brengen tussen dat wat de school signaleert en dat wat de ouders zien of vinden, is cruciaal. Samen kijken naar mogelijke oplossingen en kansen en vervolgens samen de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte vaststellen. Samen de ingrediënten voor het handelingsplan vaststellen en zowel handelingsadviezen opstellen voor de school, als voor de ouders thuis. Bepaal vervolgens wanneer gezamenlijk de resultaten van de aanpak geëvalueerd zullen worden. En gebruik het gesprek om zo nodig het handelingsplan bij te stellen of een aanmelding bij het intern zorgoverleg (IZO) of ZAT voor te bereiden. Dit vraagt veel van docenten en zorgcoördinatoren. Nog lang niet altijd zijn zij hier voldoende voor toegerust. Professionalisering hierin (en in de opleidingen) is zeker nodig. Steeds meer scholen grijpen het handelingsgericht werken aan om de communicatie met ouders door mentoren te verbeteren. Handelingsgericht werken draagt er toe bij dat ouders en leerlingen voortdurend als ontwikkelpartners in het leer – en opvoedproces worden betrokken.

Om een gesprek met ouders en leerling goed te voeren, kunnen de volgende tips nuttig zijn:

- weet als docent het doel van het gesprek (zorg delen, extra informatie inwinnen, toetsen of zorg gedeeld wordt of ouders/leerling motiveren voor extra hulp);
- begin een gesprek met een positieve opmerking. Benoem wat leuk is aan de leerling/hun kind;
- vertel en vraag naar de sterke kanten van de leerling;
- deel daarna je vermoedens; beschrijf zo concreet mogelijk, het liefst in observeerbaar gedrag dat bij de leerling te zien is, wat je meent te zien en nodig ouders/leerling uit aan te geven of zij dat herkennen of wat zij in de thuissituatie zien;

- geef ouders de gelegenheid te vertellen over hoe het thuis gaat en hoe het kind de school beleeft. Luister goed naar ouders en neem ze serieus. Wat is de gewenste situatie voor ouders? Wat is de beleving van ouders: hoe is het om ouder te zijn van dit kind? Wat vinden ouders belangrijk?;
- houd er rekening mee dat ouders tijd nodig hebben om het proces van acceptatie en erkenning van achterstanden, stoornissen en problemen door te maken. Waar zijn ouders in dit proces? Ga hier niet aan voorbij door direct oplossingen, tips en adviezen te geven. Ouders kunnen zich terugtrekken en uit de samenwerking stappen. Geef ouders de gelegenheid informatie te laten bezinken en maak een nieuwe afspraak;
- let op houdingsaspecten als begrip tonen, lichaamshouding en lichaamstaal;
- geef duidelijk aan wat de mogelijkheden van de school zijn en waar de grenzen van de school liggen. Het geven van een informatiefolder of websiteadressen over de ondersteuningsmogelijkheden, geeft ouders de kans rustig te bekijken wat andere partners kunnen bieden;
- houd rekening met interculturele communicatie; culturele achtergronden, wederzijdse beeldvorming en sociale vaardigheden beïnvloeden de effectiviteit van deze communicatie. Een school kan in haar beleid aangeven hoe zij vorm geeft aan intercultureel partnerschap. Houd hierbij bijvoorbeeld rekening met het feit dat gesprekken met allochtone ouders meer tijd vragen. Geef eventueel extra uitleg aan ouders. Kijk en luister goed of er wederzijds begrip is;
- leg helder uit wat er gaat gebeuren als de leerling besproken wordt in het IZO of ZAT, welke partners daar met de school meekijken naar de probleemsituatie en wat zij mogelijk te bieden kunnen hebben voor het kind en/of de ouders.

Ouders wel of niet aanwezig bij de ZAT-bespreking?

Op verschillende plaatsen in het land overwegen scholen en samenwerkingsverbanden om ouders ook aanwezig te laten zijn bij de bespreking van de situatie rond hun kind in het zorgteam of het ZAT. Vanuit een werkwijze waarin van meet af aan samen met ouders wordt opgetrokken in het ondersteuningstraject vindt men het soms voor de hand liggend om ouders ook bij de bespreking met externe partners aanwezig te laten zijn of tegenstrijdig met de ingezette lijn om dat niet te doen. Zij noemen als voordelen dat ouders dan direct kunnen reageren op vragen van de zorgteam- of ZAT-leden en de gegeven adviezen. Op andere plaatsen kiest men er echter welbewust voor om ouders niet aan de besprekingen te laten deelnemen. Dit omdat zij stellen dat het in het ZAT vaak om complexe problemen gaat, met soms al een langere geschiedenis die vaak ook betrekking hebben op de thuissituatie. Dan is het van belang om de ZAT-partners in de gelegenheid te stellen vrijuit te spreken over de gesignaleerde knelpunten. We zien daarom in de praktijk dat bijna nergens ouders standaard bij de besprekingen zijn. Dit wordt altijd vooraf afgewogen.

Van belang is echter vooral dat de ouders gehoord worden voordat de leerling in het zorgteam of ZAT besproken wordt. Juist door een combinatie van de inschatting van problemen en kansen door de school én door de ouders, kan een goed beeld van de probleemsituatie en de oplossingsrichtingen geboden worden. Dit wordt nog extra bevorderd wanneer ten behoeve van de bespreking in het ZAT de SDQ (Strength and Difficulties Questionnaire) als signaleringsinstrument wordt benut en zowel door de mentor als door de ouders en leerling wordt ingevuld. Het ZAT kan haar werk dan doen op basis van probleemtaxaties van de school, de leerling en de ouders. Bovendien kan op deze manier een versnelling in het ondersteuningstraject gebracht worden wanneer er gespecialiseerde zorg nodig is. Als er goede afspraken liggen is de indicatiestelling in het ZAT immers voldoende om een indicatie/beschikking af te geven, op voorwaarde dat de ouders gehoord zijn en toegestemd hebben.

Mogelijke rol van de ZAT-partners bij het motiveren van ouders voor zorg

Soms lukt het de school niet of niet voldoende om de ouders mee te krijgen in het door hen noodzakelijk geachte ondersteuningstraject voor een leerling. Dit kan uiteenlopende redenen

hebben. De communicatie van de school met de ouders is tekort geschoten, de ouders ontkennen het gesignaleerde probleem of verzetten zich tegen bemoeienis door anderen met hun kind of gezin. In dergelijke situaties kunnen de zorgpartners van de school vaak een belangrijke rol vervullen. Ofwel om de communicatie tussen de ouders en de school weer te herstellen. Ofwel door zelf contact te leggen met de ouders en hen tot het aanvaarden van hulp te motiveren. Of tot slot door vanuit de specifieke taken van die partners met meer drang of dwang zorg voor het kind te bewerkstelligen.

De school zelf (docenten, mentoren, zorgcoördinatoren) kan wel praten en stimuleren, maar heeft geen mogelijkheden voor drang of dwang naar ouders toe. Bovendien is de leerling het meest gebaat met een niet verstoorde relatie tussen school en ouders. De school heeft dus slechts beperkte mogelijkheden om ouders te motiveren voor hulp. De zorgpartners waarmee de school samenwerkt in het ZAT kunnen dat vaak beter. Zij zijn ook beter opgeleid en hebben ervaring om dergelijke gesprekken met ouders te voeren

Zo kan de *schoolmaatschappelijk werker* vaak een belangrijke rol spelen in het ondersteunen van docenten, mentoren of zorgcoördinatoren bij het communiceren met ouders. De schoolmaatschappelijk werker kan ook zelf in gesprek komen met de ouders en de noodzaak van zorg aan hen proberen over te brengen.

Ook de *jeugdverpleegkundige of de jeugdarts* kan hierin een belangrijke rol vervullen. Vaak vinden ouders het minder bedreigend om opgeroepen te worden door de schoolarts dan om naar bureau jeugdzorg of naar maatschappelijk werk te moeten gaan. De jeugdarts kan dan de ouders proberen te overtuigen van de noodzaak om hulp te aanvaarden.

Bij verzuim kan de *leerplichtambtenaar* vanuit zijn opsporingsbevoegdheid de ouders oproepen voor een gesprek en vanuit de invalshoek van de leerplicht proberen de ouders te bewegen tot de noodzakelijke ondersteuning rond het kind of gezin.

Wanneer de ouders minder begaafd zijn kan vaak *MEE* ingeschakeld worden. Zij zijn zeer ervaren in het omgaan met mensen met een beperking.

Naast het motiveren voor hulp kan de barrière voor ouders om naar een hulpverleningsinstelling toe te stappen soms onoverkomelijk groot zijn. In dat geval zien we dat in veel ZAT's mogelijkheden worden gezocht om de ouders bij een intake bij bureau jeugdzorg of de jeugd-GGZ te begeleiden. De hulpverlener die met de ouders mee gaat, kan hen dan ook helpen met het goed formuleren van de hulpvraag.

Als ouders de ondersteuning blijven weigeren

Als leerlingen op een school geplaatst zijn kan er in het kader van Passend Onderwijs van uitgegaan worden dat deze plaatsing passend onderwijs biedt met eventuele bijbehorende ondersteuning. Gedurende de schoolloopbaan kunnen er nieuwe onderwijs- en ondersteuningsvragen komen voor leerling en ouders. Wat kan de school doen als ouders de dan aangeboden ondersteuning weigeren? De school en de ZAT-partners kunnen hun uiterste best gedaan hebben. Toch kan ondanks alle inspanningen, de samenwerking met ouders stuklopen. Een school heeft vanuit juridisch perspectief geen mogelijkheden ouders of leerlingen te dwingen hulpverlening te aanvaarden. Maar als de school zich toch ernstige zorgen maakt over een leerling en de ouders weigeren mee te werken aan hulpverlening of een verwijzing naar het speciaal onderwijs, dan zijn er nog enkele mogelijkheden die de school ter beschikking staan.

1. de school / het ZAT vraagt *advies of consult* bij het *Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)*
2. de school / het ZAT doet een zorgmelding bij *Bureau Jeugdzorg*
3. de school / het ZAT doet een *melding bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)*

Wanneer een leerling op een school niet de benodigde ondersteuning kan krijgen kan het bevoegd gezag, bij voorkeur na raadpleging van het IZO/ZAT, besluiten over te gaan tot schorsing of verwijdering van de leerling. Er is een grond voor verwijdering als de school niet aan de onderwijsondersteuningsbehoefte van de leerling kan voldoen. Verwijdering is altijd pas mogelijk nadat het bevoegd gezag zich gedurende acht weken ingespannen heeft om plaats op een andere school te vinden. Bij toelating en verwijdering gaat het vooral om een zorgvuldige voorbereiding en uitvoering van de beslissingen. Uitgangspunt is dat bij elke beslissing om een kind als leerling te weigeren wanneer de school de vereiste onderwijszorg niet kan leveren, de individuele belangen van de leerling tegen het algemeen belang van de school moet worden afgewogen. Verschillende pedagogische en organisatorische factoren kunnen in deze besluitvorming meespelen, zoals klassengrootte, samenstelling van de klas, effect op onderwijs aan reeds aanwezige leerlingen, deskundigheid en beschikbaarheid docententeam, de mogelijkheden van begeleiding door de ouders, benodigde middelen (kosten extra personeel), de gevergdde aanpassingen in de organisatie, de begeleiding en het onderwijs en werkdruk.

De door het bevoegd gezag geleverde inspanningen zijn van belang.

- Is, mede gelet op de pedagogische en organisatorische factoren, voldoende onderzoek verricht naar de mogelijkheden om te voldoen aan de onderwijs- en zorgbehoefte van de leerling?
- Is de procedure waarbij tot afweging is gekomen zorgvuldig? Zijn adviezen deskundig, onafhankelijk en zoveel mogelijk eenduidig?
- Is de stem van ouders voldoende gehoord?

Zie voor meer informatie bijlage 3.

De twee laatste, uiterste maatregelen dienen natuurlijk zo veel mogelijk voorkomen te worden. Een zorgmelding of melding bij het AMK vanwege weigeren van zorg en schorsing en verwijdering zullen slechts in uitzonderlijke situaties benut hoeven te worden.

Een overzicht met elf richtlijnen voor het zorgvuldig handelen tijdens ondersteuningstrajecten is te vinden in bijlage 4, inclusief een voorbeeld van een folder voor ouders over het ZAT.

Bijlage 1. Gewoon opvoeden en de normale problemen

Leeftijd	Belangrijke milieus	Normale problemen
± 0-2 jaar	Gezin; Buurt; Opvang	Voedingsproblemen; slaapproblemen; scheidingsangst; angst voor vreemden, donkerte en geluiden
± 2-4 jaar	Gezin; Buurt; Opvang; (Voor)School	Angst voor vreemden, donkerte, geluiden; koppigheid; driftbuien; agressie; ongehoorzaamheid; druk/overactiviteit; angst i.s.m. sekserol en identiteit; niet zindelijk
± 5-12 jaar	Gezin; Buurt; School, opvang; Vriendenkring; Verenigingen; Internet	Ruzies en regelovertreding; concentratieproblemen; laag prestatieniveau; school-weigering; kattenkwaad; stelen of vandalisme als incident; ritualistisch gedrag
± 12-16 jaar	Gezin; Buurt; School; Vrienden; Verenigingen; Internet; Werkkring; Div. gemeenschappen	Gebruik psychoactieve stoffen (alcohol, drugs); twijfels over identiteit en/of toekomst; problemen met uiterlijk; problemen met autoriteiten; incidenteel spijbelen

Bron: Yperen, T.A. van (2009). Betere ketens. In: Graas e.a. (Red.). De Wet Jeugdzorg in de dagelijkse praktijk. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Bijlage 2. Wie hebben recht op informatie?

Het ouderlijk gezag

In Nederland staan alle minderjarigen volgens de wet onder gezag. Meestal hebben ouders samen het gezag: het ouderlijk gezag. Alle ouders die beschikken over het ouderlijk gezag hebben recht op het verkrijgen van informatie. Het ouderlijk gezag kan ook uitgeoefend worden door één ouder en eventueel samen met een niet-ouder, dit heet: het gezamenlijk gezag. Deze niet-ouder heeft in leven dezelfde gezags-rechten en –plichten als de ouder die het gezag heeft. Er is sprake van voogdij als een ander dan de ouder(s) het gezag over het kind uitoefent. Wanneer gezag wordt uitgeoefend door een voogd en zijn of haar partner, dan heet dit gezamenlijke voogdij. In rechten en plichten is er weinig verschil tussen ouderlijk gezag, gezamenlijk gezag en gezamenlijke voogdij. Zij hebben in principe dezelfde gezagsrechten en –plichten heeft als de ouder die gezag uitoefent.

Ouders die een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan, verkrijgen automatisch samen het ouderlijk gezag over het kind. Voorwaarde is wel dat de mannelijke partner het kind heeft erkend. Dit geldt ook voor gehuwde of geregistreerde vrouwenparen. Zij verkrijgen automatisch het gezamenlijk gezag over kinderen die geboren zijn tijdens het huwelijk of geregistreerd partnerschap. Voorwaarde is wel dat er geen andere, biologische ouder is, die het kind erkend heeft. Een ouder die het ouderlijk gezag niet (meer) heeft, is verplicht het kind te onderhouden totdat het 21 jaar wordt. Daarnaast heeft hij/zij ook het recht op omgang, informatie en consultatie.

Ouders zijn gescheiden

Hebben ouders gezamenlijk het ouderlijk gezag, dan hebben zij gelijke rechten. Dit kan het geval zijn bij co-ouderschap. Ouders moeten door de school dan ook gelijk behandeld worden. Ze dienen beiden betrokken en geïnformeerd te worden bij het onderwijs van het kind. Wel is het zo dat ouders de verantwoordelijkheid hebben om het gezamenlijk gezag uit te oefenen en deze betrokkenheid mogelijk te maken. Als er één ouder met het gezag is belast (uitspraak van de rechter), heeft deze ouder de plicht over gewichtige aangelegenheden over het kind, de andere ouder te informeren en te consulteren. Als de niet met het gezag belaste ouder informatie over het kind aan de school vraagt, is deze verplicht die te geven. Het moet dan wel gaan om belangrijke feiten en omstandigheden zoals de leerprestaties van het kind. Wanneer het kind een zorgtraject ingaat, dient de school dus ook de niet gezaghebbende te informeren. De ouder die het gezag heeft, is uiteindelijk wel degene die beslist. Als de leerling ouder is dan zestien jaar kan deze weigeren toestemming te geven voor het verstrekken van informatie aan (één van) de ouders. De rechter kan op verzoek van een ouder een informatie- en consultatieregeling vaststellen. Hierin wordt vastgelegd hoe vaak bepaalde informatie wordt gegeven en op welke manier. In het belang van het kind kan de rechter beslissen dat de ouder die het gezag heeft de andere ouder niet (meer) hoeft te informeren of om raad hoeft te vragen. Ook een school kan in het belang van het kind besluiten geen informatie te geven. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als tussen ouder en het kind geen omgang bestaat omdat een omgangsregeling is afgewezen. Toch probeert de ouder in dit voorbeeld het kind twee keer per week te ontmoeten bij school. De informatie dat een kind naar een andere school gaat, kan in het belang van het kind niet gegeven worden.

Er is één ouder

Als ouders niet met elkaar getrouwd zijn of een geregistreerd partnerschap zijn aangegaan, kunnen zij alleen samen het gezag uitoefenen (en de daarbij behorende rechten en plichten) als zij hiervoor een verzoek hebben ingediend bij de griffier van de rechtbank en het verzoek is goedgekeurd. Een vader of moeder kan ook alleen het gezag uitoefenen in geval van scheiding of omdat de andere ouder onbevoegd is tot gezag, niet in staat is tot gezag, onder curatele staat of overleden is.

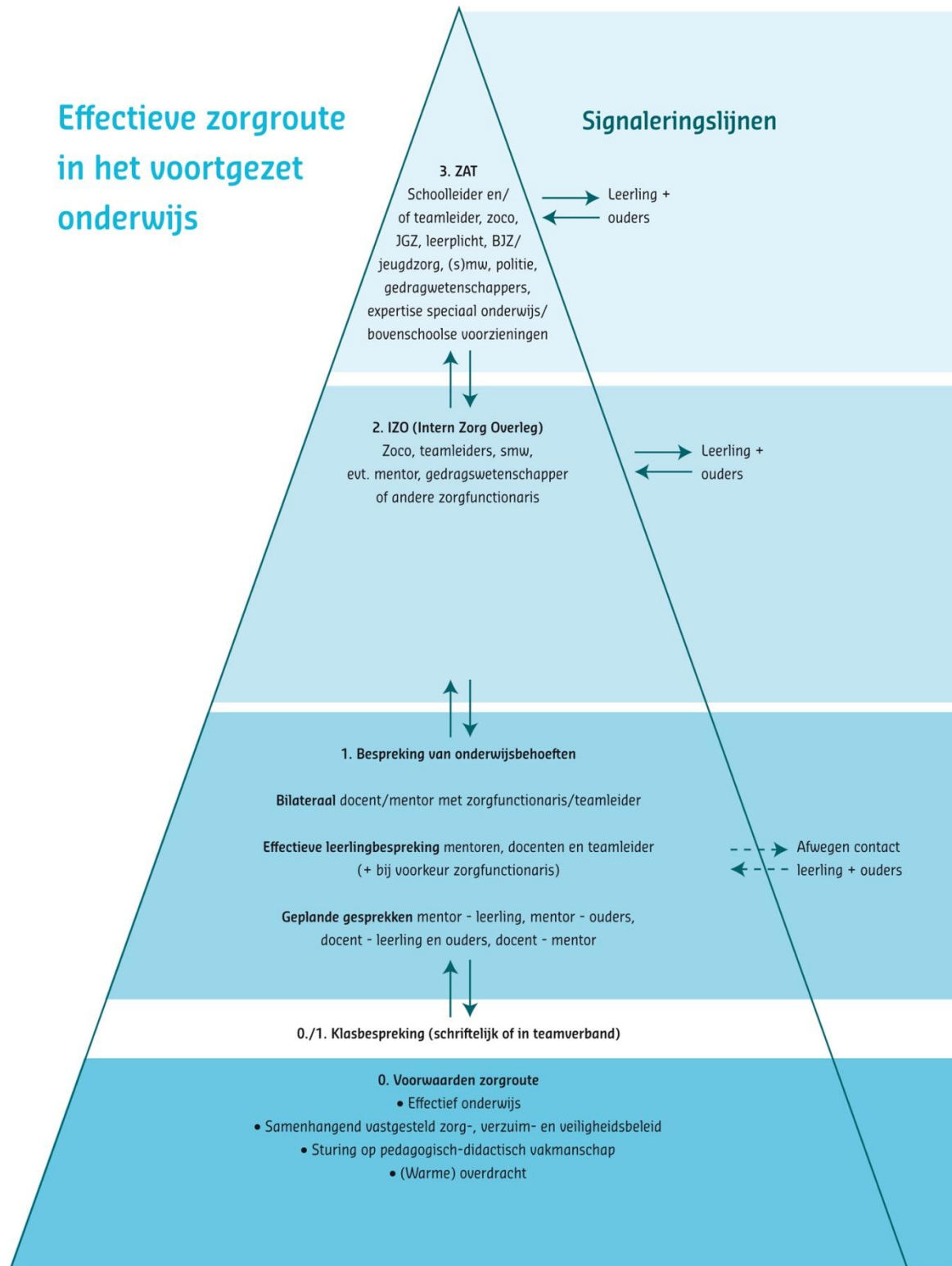
Beide ouders zijn overleden

Als een van de ouders overlijdt, krijgt de andere ouder van rechtswege (automatisch), het gezag. Als beide ouders zijn overleden bepaald de kantonrechter wie voogd wordt. Wanneer een ouder overlijdt die alleen het gezag uitoefende, bepaalt de rechter wie voortaan het gezag krijgt: de andere ouder of iemand anders.

Ondertoezichtstelling

Bij een ondertoezichtstelling blijft het ouderlijk gezag in principe volledig in stand. Wel kan de gezinsvoogd dit gezag beperken.

Bijlage 3. Effectieve zorgroute in het voortgezet onderwijs

Bijlage 4. Elf richtlijnen voor het zorgvuldig handelen tijdens ondersteuningstrajecten

Het zal duidelijk zijn dat zorgvuldig handelen, op basis van wederzijds vertrouwen een belangrijk aspect is van partnerschap tussen school, ouders en leerlingen. Onderstaande richtlijnen zorgen voor een zorgvuldige toeleiding naar een intern zorgoverleg en/of ZAT.

Elf richtlijnen voor zorgvuldig handelen in de toeleiding van een leerling naar een intern zorgoverleg en/of zorg- en adviesteam (ZAT)

1. De ouders en leerling zijn op de hoogte van de samenstelling en de werkwijze van het interne zorgoverleg (info staat in schoolgids). Zij worden vooraf op de hoogte gesteld met welk doel en wanneer de leerling besproken wordt. Ouders en leerling worden gevraagd naar hun ondersteuningsbehoefte en krijgen na afloop van het overleg terugkoppeling.
2. De ouders en leerling zijn op de hoogte van de samenstelling en de werkwijze van het zorg- en adviesteam (ZAT) (info staat in de schoolgids en in een folder). Ook weten zij met welk doel, wanneer en op welke wijze de leerling besproken wordt. In het kader van een goed partnerschap met ouders kan het wenselijk zijn dat ouders en/of leerling aanwezig zijn bij de bespreking. Ouders en leerling worden gevraagd naar hun ondersteuningsbehoefte en krijgen na afloop van het ZAT-overleg terugkoppeling.
3. Alleen die informatie wordt besproken en gedeeld, die van belang is voor het doel van de bespreking.
4. De ouders en/of leerling (v.a. 16 jaar) geven 'ondubbelzinnige toestemming' om hun kind te bespreken in het ZAT door hun handtekening te plaatsen.
5. In het toestemmingsformulier ZAT is duidelijk aangegeven wie de deelnemers zijn in het ZAT, dus aan wie informatie wordt verstrekt en persoonsgegevens uitgewisseld.
6. Wanneer schriftelijke toestemming niet haalbaar is/likt, kan men ouders en/of leerling (v.a. 16jaar) schriftelijk informeren. Indien zij vervolgens 'geen bezwaar maken' (en dus 'instemmen') kan van het leerling de 'buitenkant informatie' (naam, geboortedatum, bekend bij hulpverlening, sinds wanneer) besproken worden.
7. Wanneer ouders en/of leerling (v.a. 16jaar) geen toestemming geven/'bezwaar maken' kan de leerling anoniem worden besproken (consultatie).
8. Wanneer de leerling ernstig in zijn ontwikkeling wordt bedreigd door verwaarlozing, mishandeling of huiselijk geweld, gelden deze toestemmingsregels niet (uitzonderingssituatie). In de praktijk werkt men dan toe naar een 'zorgmelding' bij bureau jeugdzorg of een melding bij het AMK.
9. Wanneer het ZAT of één van de deelnemers besluit tot het doen van een zorgmelding bij bureau jeugdzorg of melding bij AMK, krijgen de ouders hiervan schriftelijk bericht.
10. Informatie uit contacten met de ouders en de gegevens vanuit de ZAT-bespreking worden verwerkt in een zorgdossier (wat onderdeel is van het leerling-dossier). De ouders en leerlingen (v.a. 16jaar) hebben ten allen tijde recht op inzage (na een afspraak).
11. De school beschikt over een basisprivacyreglement. Hiervan wordt melding gemaakt in de schoolgids en het schoolplan. Het zorg- en adviesteam beschikt daarnaast over een convenant, een privacyreglement en -protocol.

VOORBEELD VAN SAMENWERKINGSVERBAND AMSTERDAM: INFORMATIEFOLDER VOOR OUDERS OVER HET ZAT

Informatie voor ouders over Zorg Advies Team (ZAT)

Samen zorgen voor uw kind

Soms maakt de mentor of u als ouder zich zorgen over de ontwikkeling van uw zoon of dochter. Dan blijkt bijvoorbeeld dat hij/zij ergens moeite mee heeft. Dat kan zijn met een vak, met concentratie, maar ook met samenwerken. De mentor overlegt dan met u en de zorgcoördinator over welke hulp gewenst is. Samen met u worden dan stappen ondernomen om uw kind die hulp of extra aandacht te bieden die het nodig heeft. Dit kan zijn ondersteuning in de klas, buiten de klas of buiten de school.

Het Zorg Advies Team

Soms heeft de school zelf niet voldoende mogelijkheden om de situatie van uw kind echt te verbeteren. De school kan dan, na overleg met en toestemming door u, (één van de partners van) het Zorg Advies Team inschakelen. Deze deskundigen kunnen met hun specifieke kennis een bredere kijk geven op de ontwikkeling van uw kind en op wat er nodig is aan hulp of ondersteuning.

Het Zorg Advies Team bestaat minimaal uit:

- de zorgcoördinator van de school
- de jeugdarts van de GGD
- de leerplichtambtenaar
- een toegangsmedewerker van Bureau Jeugdzorg en de
- schoolmaatschappelijk werker.

Het ZAT kan u en de school adviseren over mogelijke oplossingen en de beste hulp voor uw kind. Het kan ook zijn dat er ondersteuning voor de docenten nodig is, of voor u als ouder(s). Soms kan het ZAT de hulp zelf bieden of u en uw kind begeleiden naar andere hulp. Daarnaast heeft het ZAT ook de mogelijkheid om aanvullend onderzoek uit te voeren.

Hoe werkt het ZAT?

- U besluit samen met de school uw kind aan te melden voor het ZAT (u geeft hiervoor bij voorkeur schriftelijke toestemming)
- Een medewerker van het ZAT, meestal de zorgcoördinator, verzamelt, bij u en bij de school (via een aanmeldingsformulier of intakegesprek), alle informatie die nodig is om een goed overleg te kunnen voeren,
- De ZAT partners kunnen aanwezige informatie leveren als dat voor de hulpvraag relevant is. De GGD benut bijvoorbeeld informatie uit het JGZ dossier.
- De school kan in een gemeentelijk systeem (Matchpoint of Informatie Systeem Jeugd en Gezin) bekijken of er al een andere aanpak lopende is, om af te kunnen stemmen¹.

¹ De school kan een melding maken in Matchpoint of inbrengen in het Informatie Systeem voor Jeugd en Gezin, zodat zichtbaar wordt of er sprake is van andere ondersteuners of hulpverleners, met wie moet worden afgestemd. Matchpoint is de

- Het ZAT bespreekt de situatie van uw kind. Alle aangeleverde informatie wordt strikt vertrouwelijk behandeld,
- Eventueel doet het ZAT aanvullend onderzoek,
- Het team zoekt samen naar oplossingen en geeft een advies over de benodigde hulp,
- Er wordt gewerkt volgens het principe 1 gezin 1 plan, zodat ook de informatie van ouders en broers/zussen kan worden meegenomen in een aanpak of advies,
- Het advies wordt met u en met de school besproken,
- Vervolgens wordt de benodigde hulp in gang gezet en uitgevoerd. Een medewerker van het ZAT kan vaak zelf lichte hulp bieden aan u of uw kind. Of een medewerker van het ZAT begeleidt u naar andere hulp,
- Indien nodig bereidt het ZAT met u een aanvraag voor specialistische hulp voor,
- Het ZAT adviseert altijd wat de school kan doen om uw kind zo goed mogelijk te begeleiden,
- Na een afgesproken periode worden de resultaten met u en de school besproken. Het ZAT bespreekt hoe het nu met uw kind gaat en of eerdere adviezen en hulp goed zijn uitgevoerd. Soms kan dan een nieuw advies of andere hulp gegeven worden.

Wat zijn de kosten?

Aan de hulp van het ZAT zijn voor u geen kosten verbonden.

Privacy

Zowel de school als het ZAT beschikken over een privacyreglement. Hierin staat hoe zij met persoonsgegevens van u en uw kind en andere privacygevoelige informatie moeten omgaan². Voor het bespreken van uw kind in het ZAT vraagt de school aan u om (schriftelijke) toestemming. Is uw zoon of dochter zestien jaar of ouder, dan zal ook de leerling toestemming moeten verlenen. De deelnemers aan het zorgteam of ZAT kunnen de situatie van uw kind dan met elkaar bespreken en zo nodig informatie uit de dossiers van uw kind uitwisselen. De informatie vormt daarmee een basis voor het vinden van een goede aanpak of oplossing voor uw kind. In alle gevallen is en blijft de informatie over uw kind vertrouwelijk en mag buiten de zorgteam- of ZAT-bespreking niet met anderen gedeeld worden.

Bij wie kunt u terecht?

U kunt zich met al uw vragen of klachten over het zorgteam op de school richten tot de zorgcoördinator van de school van uw kind.

De zorgcoördinator is:

Telefoonnummer:

Mail-adres:

Tot slot.....

U bent als ouder natuurlijk de belangrijkste opvoeder van uw kind. Maar ook de mentor, de docenten en de zorgcoördinator op de school en de deskundigen in het ZAT werken er allen aan om uw kind zo goed mogelijk te begeleiden bij het leren en het opgroeien. Samen kunnen we uw kind de beste zorg bieden. De zorg die past bij wat uw kind zelf kan en wat het nodig heeft.

verwijsindex voor risicojongeren. Voor meer informatie zie de brochure van Matchpoint voor ouders

http://www.dmo.amsterdam.nl/jeugd-onderwijs/matchpoint/home_matchpoint/tekstbouwstenen/

² U kunt om een afschrift van het privacyreglement vragen. Ook heeft u het recht tot inzage van het dossier en het aanbrengen van inhoudelijke correctie.

Het Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroeioproblemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl. Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.